

N:o 66.

Af herr Clason, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse af 1 § i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

I proposition, n:o 103, har Kungl. Maj:t förnyat den framställning om lag angående folkskoleväsendet i vissa städer m. m., som vid förlidet års riksdag framlades i proposition, n:o 181, men då af Riksdagen afslogs. Med hänsyn härtill anhåller jag att härmed få upprepa den motion (n:o 69), som då i anledning af nämnda kungl. proposition väcktes af mig jämte hrr *Lars Berg, E. L. Petersson, K. J. Ekman* och *P. Sörensson*, och i hvars syfte då jämväl instämde hrr grefve *Gust. Lewenhaupt*, frih. *Carl Kling-spor, C. H. von Mentzer, Carl H. Björck, P. Em. Lithander, Herman Rog-berg, Alfred Sandwall* och *C. A. Sjöcrona*.

De skäl, på hvilka vårt yrkande då stödde sig, hafva nämligen enligt min uppfattning sedan dess långt ifrån att minskas i giltighet snarare vuxit i styrka. Det beslut, som innevarande Riksdag fattat med hemställan om utredning, bland annat, under hvilka villkor det måtte kunna tillåtas medlem af svenska kyrkan att, äfven utan uppgifven afsikt att öfvergå till annat trossamfund, utträda ur kyrkan, pekar nämligen hän mot uppkomsten af större skillnad än hittills mellan den borgerliga och den kyrkliga kommunen, och under sådana förhållanden blir gifvetvis det i förlidet års kungl. proposition framförda argumentet, att »stadsfullmäktige väljas i det närmaste af samma valmanskår, som bildar kyrkostämma», allt mindre hållbart. Att förslaget, såsom i år betonas, icke skulle bidra till skolans skiljande från kyrkan, synes icke heller kunna upprätthållas, då man framdeles måste få att räkna med en borgerlig valmanskår, af hvil-

ken åtskilliga medlemmar kunna väntas stå icke blott utanför den nuvarande kyrkan eller nuvarande kristna dissenters, utan äfven utanför hvarje kristlig åskådning.

Hvad åter angår förslaget detaljer, så tillåter jag mig på det bestämdaste understryka hvad i fjolårets motion yttrades om den otydlighet och oegentlighet i förslaget första paragraf, som skulle kunna möjliggöra, att en kyrklig kommun skulle kunna mot sin egen vilja beröfvas en del af sin i lag stadgade kommunala själfbestämningsrätt.

Med åberopande i öfrigt af de skäl, som anförts i fjolårets, här såsom bilaga medföljande motion, får jag alltså hemställa,

att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition n:o 103 icke kan af Riksdagen bifallas, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående sådan ändring i kyrkostämmoförordningen af den 21 mars 1862, att kyrkostämmas beslutanderätt må, om sådant af henne beslutas, kunna öfverlåtas åt särskilda fullmäktige samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.

Detta förslag ansluter sig, såsom af åberopade motion framgår, till innehållet nära till det af 1895 års särskilda kommitterade omfattade och öfverensstämmar i hufvudsak med det positiva beslut i ärendet denna kammare fattade vid 1896 års riksdag. Principiellt riktigtast synes mig också, att äntligen en sådan utredning verkligen kommer till stånd. Emellertid har vid 1908 års kyrkomöte äfven framställts ett slags medlingsförslag i frågan, hvilket där vann 2 rösters majoritet, och som innebar en hemställan, att Kungl. Maj:t ville »låta verkställa utredning om och i hvad mån kyrkostämmas beslutanderätt kunde öfverlåtas åt eller fördelas emellan särskilda af kyrkostämma valda fullmäktige och i vissa fall åt stads- eller kommunalfullmäktige, samt framlägga det förslag, hvartill denna utredning kunde föranleda». Därest lagutskottet icke skulle kunna i dess helhet tillmötesgå min framställning, hemställer jag subsidiärt, att det ville förorda detta kyrkomötets medlingsförslag.

Stockholm den 30 mars 1909.

Sam. Clason.

*Bilaga.***Motion, n:o 69, i Första Kammaren vid 1908 års riksdag.**

Den i Kungl. Maj:ts proposition n:o 181 berörda frågan om förändrade former för handläggningen af folkskoleväsendet i vissa städer har såsom i propositionen erinras (sid. 131) år 1895 varit underkastad utredning af särskilda kommitterade. Sedan dessa kommitterade framhållit de skäl, som, enligt deras uppfattning, talade för att i större städer folkskoleärendena icke vidare borde handläggas å kyrkostämma, fortsatte de:

»Lämpligast synes vara, att åt en särskild representation öfverlämna den högsta lokala myndigheten öfver folkskolans angelägenheter. Fördelen häraf är, att skolväsendet kommer att omhändertagas af de för detta ändamål lämpligaste och dugligaste af samhällets medlemmar. Då representanterna i allmänhet väljas för längre tid, hinna de att sätta sig in i de frågor, som röra skolan. Härigenom kommer ledningen af skolans angelägenheter att besitta större sakkunskap, och faran för inkonsekvens och rubbningar i planen för undervisningen förminskas i väsentlig grad. Ett mindre antal, som ensamt har afgörandet af viktiga frågor i sin hand, känner mera sitt ansvar och faller ej sina beslut utan moget öfvervägande af alla skäl, som tala för eller emot. Då beträffande en representation alltid kan föreskrifvas, att ett visst antal af dess ledamöter skall vara tillstädes för att beslut skall kunna fattas, och då viten kunna stadgas för förfallolös utevaro, kan icke en minoritet inom representationen, som för tillfället bildar majoritet af de närvarande, fatta för skolan fördärflika beslut.

Nu skulle kunna ifrågasättas, huruvida icke — för att ej någon ny institution skulle behöfva inrättas — kyrkostämmans hittillsvarande befogenhet skulle kunna, såsom redan i Göteborg är fallet, öfverflyttas å stads-

fullmäktige. Dessa väljas emellertid icke med särskild hänsyn till undervisningsfrågor och då de äro i främsta rummet upptagna af en stor mängd borgerliga ärenden, som höra till deras handläggning, skulle skolans angelägenheter lätt kunna blifva tillbakasatta. Att till stadsfullmäktige öfverlåta skolbudgeten och åt en särskild skolstyrelse uppdraga de egentliga skolfrågorna, är icke heller lämpligt dels af den anledning, som redan nämnts, dels emedan de ekonomiska och pedagogiska frågorna icke böra skiljas från hvarandra, enär de ofta äro af hvarandra beroende och därför helst böra behandlas i ett sammanhang och sålunda handläggas af samma myndighet.

Att i de städer, där den nya stadgan skulle blifva tillämplig, öfverflytta vården om skolväsendet från den kyrkliga kommunen eller kyrkostämman till den borgerliga eller stadsfullmäktige, hvilka väljas af kommunens å allmän rådstuga röstberättigade medlemmar, skulle för öfrigt vara i bestämd motsats till den princip, som hittills varit gällande i vårt land. Något sakligt skäl att frångå denna princip för de städer, som skulle utgöra den nya stadgans tillämplighetsområde, föreligger så mycket mindre, som folkskoleväsendet i vårt land just under den kyrkliga kommunens omvårdnad om dess angelägenheter nått den utveckling och höga ståndpunkt, som detsamma hos oss intager. Det torde för öfrigt, af den anledning att valrätt och valbarhet till stadsfullmäktige tillkommer jämväl främmande religionsbekännare och dem, som anmält sig till utträde ur svenska statskyrkan, hvilka icke äga rösträtt å kyrkostämman, vara olämpligt, och detta icke endast med hänsyn till kristendomsundervisningen, att på stadsfullmäktige öfverlåta befogenheten att handhafva folkskolans angelägenheter.»

På denna grund föreslogo kommitterade, att för behandling af frågor rörande folkundervisningen skulle inrättas en ny myndighet, skolfullmäktige, hvilken, likasom stadsfullmäktige nu utöfva allmänna rådstugans beslutanderätt i rent borgerliga angelägenheter, skulle i afseende å folkskolans angelägenheter i hufvudsak komma att utöfva den beslutanderätt, som för närvarande tillkomme kyrkostämman. Vid sidan af detta kommitterades förslag hafva ock sedermera andra förslag framträdt, åsyftande att för behandling af såväl kyrkans som folkskolans angelägenheter, vare sig alla eller vissa, anordna en särskild representation, kyrkofullmäktige eller församlingsfullmäktige, som skulle äga att i diverse öfverlämnade mål utöfva kyrkostämmans allmänna befogenhet.

Med dessa på principiella grunder fattade förslag bryter emellertid som bekant den kungl. propositionen genom att i stället föreslå folkskoleärendenas öfverflyttning till stadsfullmäktige. Och såsom skäl för att ej upptaga det senare och äfven mest aktuella af dem anföres i propositionen

(sid. 29) att »dels har ännu icke i synnerligen hög grad framträdtt något behof af en annan myndighet för behandling af de rent kyrkliga ärendena än kyrkostämman, dels saknas ock hvarje utredning angående en dylik institution och vederbörande myndigheters ställning till densamma», hvarjämte framhålles, att det torde komma att dröja lång tid, innan en sådan institution, därest den befunnes lämplig, kunde organiseras.

Då sålunda endast stadsfullmäktigeinstitutionen återstode för att från kyrkostämman öfvertaga folkskoleärendena, så underkastas därefter i propositionen de principiella skäl en närmare granskning, på hvilka 1895 års kommitterade ställde sig afvisande mot tanken på stadsfullmäktigeinstitutionens användning i detta stycke. Statsrådet finner därvid ej något hållbart stöd föreligga för den fruktan, som uttalats därom att då stadsfullmäktige i främsta rummet äro upptagna af en mängd borgerliga ärenden, skolans angelägenheter lätt skulle blifva tillbakasatta, och anser tillika, att om skolfrågorna komme att ingå i området för stadsfullmäktiges beslutanderätt dessa frågor äfven skulle få sitt tillbörliga inflytande vid valen. Mot betonandet af det olämpliga i att från hvarandra skilja de nära sammanhörande ekonomiska och pedagogiska frågorna genom att öfverlåta de förra åt stadsfullmäktige och de senare åt en särskild skolstyrelse, invänder statsrådet vidare, att denna anmärkning minst lika mycket gällde nuvarande anordning med afgörandets fördelning mellan kyrkostämman och skolrådet. Och mot de anmärkningar, som stödt sig på att folkskoleväsendets öfverflyttande till stadsfullmäktiges maktområde innebure en brytning med hittills i vårt land gällande principer genmälles, att däri genom dock svårigen åstadkommes någon betydande ändring af principiell innebörd, enär dels stadsfullmäktige i det närmaste valdes af samma valmanskår, som bildade kyrkostämman, dels skolstyrelsen framdeles skulle till en del väljas af kyrkostämman och dels slutligen de rent kyrkliga myndigheterna genom vissa förslagets detaljbestämmelser komme att till folkskoleväsendet under dess nya organisation intaga i det närmaste samma ställning som förut, samt att frågan såsom af praktisk innebörd också borde hufvudsakligen från praktisk synpunkt bedömas. Slutligen finner statsrådet icke heller något afgörande skäl mot förslaget ligga i erinringen, att främmande religionsbekännare eller de, som anmält sig till utträde ur kyrkan, ägde valrätt och valbarhet till stadsfullmäktige, enär folkskolan ju äfven vore en skola för deras barn, som icke tillhörde svenska statskyrkan och intet skäl, funnes hvarför icke dessa utomstående skulle få hafva ett ord med i frågor rörande denna undervisning.

För vår del kunna vi icke finna dessa i den kungliga propositionen

anförda skäl tillräckligt starka att häfva de betänkligheter, som synas oss vidlåda det föreliggande förslaget.

Först må erinras, att hvad som anförts för att motväga de framställda anmärkningarna om stadsfullmäktigeinstitutionens olämplighet ur principiell eller praktisk synpunkt att öfvertaga folkskoleärendena, på sin höjd kan göra antagligt, att stadsfullmäktige skulle utan större olägenheter *kunna* öfvertaga dessa funktioner, men ingalunda att en sådan öfverflyttning därför med nödvändighet *borde* ske. Formuleringen af de i detta hänseende i den kungl. propositionen anförda grunderna är dessutom på vissa punkter ganska sväfvande och synes gifva vid handen, att, om än propositionen icke velat tillmäta motskälerna någon betydelse, den dock ej velat bestrida, att de kunna hafva åtskillig räckvidd, och att full visshet i detta hänseende icke föreligger. Öfverflyttningen skulle alltså ur denna synpunkt blifva ett experiment, hvars praktiska och principiella olägenheter icke med säkerhet låta sig öferskådas.

De skäl, som då anföras för att ett sådant experiment i allt fall skulle göras, äro hufvudsakligen två. Det ena afser stadskommunernas budgetsbehandling. Det framhålles, att denna skulle vinna i enkelhet och enhetlighet genom att äfven budgeten rörande folkskolan och åtskilliga dithörande ärenden öfverflyttades till stadsfullmäktige. Tydligt är dock, att detta skäl är af ganska relativ betydelse, ty så länge kyrkostämman i allt fall kvarstår såsom en myndighet med beslutanderätt i ekonomiska frågor — och att beröfva henne sådan kan ju icke ifrågakomma — vinnes icke den önskade enhetligheten. Det andra skälet för stadsfullmäktigeinstitutionens anlitande är åter det ofvan anförda, att ännu icke någon utredning föreläge angående en kyrko- eller församlingsfullmäktigeinstitution och vederbörande myndigheters ställning till densamma, och att den därför icke på lång tid torde kunna hinna organiseras. För vår del kunna vi emellertid icke godkänna bärkraften af ett sådant skäl, utan hålla i stället före, att hvad som under sådana förhållanden framför allt varit behöfligt, just hade varit denna utredning. Med de förarbeten, som finnas i såväl 1895 års kommittéförslag om skolfullmäktige som annorstädes, skulle säkerligen en dylik utredning ganska lätt låtit sig åstadkomma. I hvarje fall synes oss, att en sådan utredning borde föregå ett förslag af sådan räckvidd som den kungl. propositionens.

Skälen härtill synas oss vara så mycket starkare, som under ärendets förberedande behandling förliden höst de principiella och praktiska skäl mot förslaget, som redan 1895 års kommitté anförde, på åtskilliga håll framburits med ny och ökad styrka. Man vinner kännedom härom genom att taga närmare del af handlingarna från den remiss till domkapitel och

länsstyrelser samt genom den till städernas kyrkostämmor och stadsfullmäktige, som under sista delen af förlidet år ägde rum af det förslag i ämnet, hvilket, dagtecknad den 30 oktober 1907, i väsentliga delar legat till grund för den kungl. propositionen. Ty ehuru sakens handläggning var synnerligen brådskande, så att på mer än ett håll vederbörande af denna anledning icke funno sig kunna ingå på någon närmare granskning af förslaget, och tiden, början af december, icke heller i öfrigt medgaf ett närmare inträngande i en omfattande fråga, så framträdde på skilda håll i riket ganska starka betänkligheter mot förslaget. Antalet af de kyrkostämmor i städerna, som vare sig underläto att afgifva något yttrande eller förklarade förslaget, om ock måhända tillämpligt annorstädes, dock icke lämpadt för det samhälle, de representerade, eller bestämdt afstyrkte det, uppgår sålunda till öfver ett 30-tal. Flertalet domkapitel afstyrkte det likaledes. Och läggas härtill de myndigheter, som mot enskilda delar af detsamma framställt betänkligheter, hvilka i den kungl. propositionen ej hafva vunnit beaktande, ökas ytterligare antalet af dem, som förslaget ej tillfredsställer.

Då vi för vår del anse hvarje antagande af förslaget böra föregås af en fullständigare utredning i ämnet än som hittills kommit det till del, är det icke vår afsikt att här närmare ingå på några mot detsamma framställda och enligt vår uppfattning i vissa fall mycket välbetänkta detaljanmärkningar. En af dem torde dock måhända böra något beröras, då den äfven är af ganska betydande principiell innebörd. Förslagets paragraf 1 föreskrifver, att den ifrågasatta öfverflyttningen skulle ske »i stad, där stadsfullmäktige finnas och Konungen på framställning af stadsfullmäktige eller kyrkostämman därom förordnat». I motiveringen framhålles, att denna bestämmelse borde så tolkas, att en framställning från endera af dessa myndigheter borde vara tillräcklig för att få frågan upptagen till pröfning, men att naturligtvis den andra äfven skulle blifva »hörd i ärendet». Såsom någonstädes under remissen anmärkts, borde emellertid föreskrift förefinnas, att en öfverflyttning endast då finge äga rum, om den kyrkliga kommunen äfven tillstyrkt densamma, enär bestämmelsen eljest skulle innebära, att en kyrklig kommun skulle kunna mot sin vilja beröfvas en del af sin i lag stadgade kommunala själbestämningsrätt.

Den största betydelse måste ock tillmätas de betänkligheter, som framstälts mot förslaget i dess helhet. Såsom exempel på det uttryck dessa betänkligheter tagit sig under remissen bifoga vi såsom bilagor till motionen utdrag af yttranden af eller uti domkapitlen i Skara, Växjö och Västerås samt från kyrkostämmorna i Lidköping och Lund, anmärkande endast, att liknade uttalanden äfven annorstädes med stor bestämdhet afgifvits, ehuru

tiden icke tillåtit oss att här bilägga äfven dessa. Några af de viktigaste skälen mot förslaget må emellertid här sammanfattas.

Det har sålunda erinrats, att förslaget skulle innebära ett principiellt afsteg från de principer för vår kommunalförvaltning, som till dess fromma infördes år 1862 och som kännetecknas af en uppdelning af kommunens angelägenheter i de borgerliga, som hänföras till kommunalstämma eller stadsfullmäktige, och de kulturella, som lagts under kyrkostämma. Sådana principer böra dock icke rubbas utan allsidig pröfning såväl af deras giltighet och ännu bestående bärkraft, som af den ifrågasatta förändringens konsekvenser, hvilka för närvarande ej kunna öfverskådas. Så mycket mindre förefinnes skäl till en sådan rubbning, som förhållandena icke kunna sägas på något sätt hafva motiverat en dylik åtgärd. Det kan icke förnekas, att folkskoleväsendet under hägn af det år 1862 införda systemet erhållit en rik och kraftig utveckling, något, som till fullo bevisade, att kyrkostämmorna icke, såsom man stundom velat låta påskina, varit odugliga vårdare af detsamma. I regel hade nog därstädes en större eller mindre stamtrupp af för ärendena särskildt intresserade plägat vara de ledande. Och att på dessa stämmor möjlighet stått öppen för medlemmarna af kommunerna att själfva deltaga i den kommunala själfstyrelsen och uttala sina önskemål, vore intet fel utan hade fastmer mången gång visat sig vara till gagn. Misstag hade visserligen kunnat begås, men det kunde ej heller påstås, att stadsfullmäktige befunnits vara någon ofelbar institution, utan tvärtom hade, som bekant, flerstädes äfven från deras sida missgrepp förekommit, som i vida högre grad kunde betunga kommunerna. Valen till stadsfullmäktige bestämdes också i regel af helt andra intressen, än sådana som närmast afsåge kommunernas kulturella lif, och det vore så mycket mindre att vänta någon förändring härutinnan, som det snarare vore att antaga att politiska hänsyn framdeles mer än tillförene komme att inverka på stadsfullmäktigevalen.

Med hänsyn härtill vore den föreslagna öfverflyttningen äfven därutinnan så mycket olämpligare, som just de senare årets erfarenhet visat, att på de områden, som rörde kommunernas kulturella utveckling i olika riktningar, nya frågor alltjämt växte fram, såsom t. ex. frågorna om församlingsbiblioteket, om vanartade och i sedligt afseende försummade barns uppfostran o. s. v. Nya sådana spörsmål kunde äfven framdeles väntas uppkomma. Under sådana förhållanden måste med bestämdhet påstås, att de till det ifrågavarande området hörande ärendena redan nu vore af den betydelse, att de mer än väl motiverade en för deras vård särskildt fungerande institution, såsom vare sig kyrkostämman eller någon af densamma utsedd församlingsfullmäktigeinstitution.

Det har vidare betonats, att förslaget också betecknade en principiell brytning med den grundsats, som hittills i vårt land varit bestämmande i fråga om ungdomens skoluppfostran, i det att densamma ansetts böra ske i närmaste anslutning till de af kyrkan representerade religiösa och sedliga intressena. Skulle nu till en början på vissa håll värden om folkskoleväsendet tagas ifrån den kyrkliga kommunen för att i stället läggas på den borgerliga, vore detta naturligtvis endast ett första steg till folkskolans väsentliga skiljande från kyrkan icke endast i städerna utan äfven på landsbygden. Vore det meningen, att i vårt land skola finnas skolor, i hvilka undervisning i kristendom skulle hafva den främsta platsen, eller önskade man öfverhufvud taget, att folkskolan icke alltmer skulle undandragas ett kristligt inflytande, måste man dock erkänna, att kyrkan själf och de kyrkliga myndigheterna borde hafva kvar det närmaste inflytandet öfver skolan, och att dess ledning icke borde öfverlämnas åt en styrelse, till hvilken både mosaiska och andra främmande trosbekännare skulle äga såväl valrätt som valbarhet, ja, där de till och med skulle kunna intaga ordförandeplatsen. Det hade i afseende härpå visserligen anförts, att hittills ungefär samma valmanskår, som bildade kyrkostämman, också torde välja stadsfullmäktige. Alldeles sammanfallande vore de dock ingalunda, och om i följd däraf härvid redan nu måste tagas hänsyn till deras principiella olikhet, så vore detta så mycket nödvändigare, som det vid all lagstiftning äfven gällde framtiden och utvecklingen därunder mycket väl kunde tänkas gå i en sådan riktning, att denna principiella olikhet mellan de båda kårerna väsentligen ökades. Hvilken åsikt man för öfrigt än hade beträffande en så djupgående principfråga som den om folkskolans skilsmässa från kyrkan, så borde ingen åtgärd i den riktningen vidtagas utan ett föregående öppet och klart framläggande för församlingarna och för hela folket, hvad det här i själfva verket innerst gäller. Det ökade inflytande åter, man kunde finna lämpligt att gifva åt dissenters med hänsyn till folkskolan, kunde mycket väl anpassas till nuvarande organisation.

Hvad som i detta hänsende vore att beakta med afseende på de unges uppfostran i allmänhet, gällde naturligtvis jämväl då det särskildt blefve fråga om vanartade och i sedligt afseende förkomna barns fostran eller om anskaffande och vård af församlingsbibliotek och dylikt. Det torde icke kunna bestridas, att dessa angelägenheter hade närmare förvandtskap med den folkets religiösa och sedliga fostran, för hvilken kyrkan verkar, än med de borgerliga ärenden, som handläggas af stadsfullmäktige, och detta deras samband med den kyrkliga kommunen borde därför icke rubbas.

I detta sammanhang har ock betonats, att förslaget i stället för till den enhetlighet i afseende å kommunala frågor handläggning, som det

sade sig åsyfta, snarare skulle leda till en på området för ungdomens fostran hvarken önskelig eller nyttig dualism. Det ligger nämligen i sakens natur att om man icke rent af vill förbjuda den kyrkliga församlingen att utöfva sin verksamhet i enlighet med sitt ändamål, så kan man icke förbjuda henne att vidtaga de åtgärder hon anser nödiga för att fränja sina medlemmars och sin ungdoms religiösa och sedliga fostran, de må nu gå ut på förbättrande af de sedliga förhållandena inom henne eller på motverkande af sådant, som leder till motsatsen. Gällande kyrkostämmoförordning lägger ock uttryckligen frågor, t. ex. om sedernas vård och om vårdslösad barnuppfostran, under kyrkorådet och i följd däraf under kyrkostämman. Skulle man nu genom den ifrågavarande lagstiftningen lägga en del af hithörande ärenden under den borgerliga kommunen, skulle man i allt fall ej kunna hindra, att den kyrkliga kommunen behölle andra sådana under sin vård, och man hade sålunda på området skapat en förut obefintlig splittring, hvilken tvifvelsutän blefve skadlig.

Så länge den rent kyrkliga budgeten fortfarande skulle behandlas på kyrkostämmorna — och däruti hade ingen ändring föreslagits — vunnnes för öfrigt ej den omtalade enhetligheten.

Mot förslaget har i samband härmed jämväl med styrka framhållits, att, om den princip, från hvilken det utginge, eller kyrkostämmans bristande kompetens för sina åligganden, vore riktig, så skulle ju konsekvensen blifva, icke att blott vissa ärenden toges ifrån henne, utan att den helt enkelt alldeles afskaffades. För en sådan omdaning af hela vår kyrkligt kommunala förvaltning hade emellertid inga giltiga skäl framkommit. Fasthellre talade då alla skäl för att de olägenheter med hänsyn till kyrkostämman, öfver hvilka man klagat, på det sätt afhjälptes, att åt den kyrkliga församlingen medgäfves samma rätt, som tillkommer den borgerliga kommunen, att, där så ansåges behöfligt, åt särskilda fullmäktige i större eller mindre utsträckning öfverlåta att handlägga de till dess behandling hörande ärenden, vare sig de rörde skolväsendet eller andra kyrkostämmangelägenheter.

Det har mot förslaget också anmärkts, att detsamma jämväl från synpunkten af en sund kommunal själfstyrelse vore otidsenligt.

Det är en känd erfarenhet, att den kommunalförvaltning som representeras af stadsfullmäktige, för närvarande på många håll finner sitt arbete i hög grad besväradt af svårigheter att inom sig finna tillräckligt med personliga krafter för de olika göromålen. Under sådana förhållanden måste det vara synnerligen olämpligt att belasta stadsfullmäktiges arbeten med ytterligare en mycket omfattande grupp af ärenden. Ur en sund arbetsfördelnings synpunkt är det just då mer än någonsin behöfligt att behålla den redan 1862 verkställda uppdelningen af de kommunala ärendena. Det

öfverensstämmen också fullkomligt med en sund kommunalpolitik att söka genom en sådan ämbetsfördelning draga in så många som möjligt till aktiv medverkan i den kommunala själfstyrelsen, och allra minst i våra dagar med deras betydande utvidgning af den kommunala och politiska rösträtten borde man afhända sig de möjligheter i detta hänseende, som erbjödes genom en särskild förvaltning af de kulturella och kyrkliga frågorna, hvilka ju låge mången af församlingens medlemmar ganska nära.

De skäl, som sålunda anförts mot förslaget, synas oss äga den vikt och betydelse, att detsamma icke bör antagas. Men väl utgör hvad som i saken passerat en ytterligare grund att söka få till stånd den från olika håll önskade utredningen, om icke vid kyrkostämmans sida kunde ställas en församlingsfullmäktigeinstitution.

Den standpunkt vi i detta hänseende intaga öfverensstämmen till fullo med den uppfattning, som denna kammare förut häfdat i denna fråga, då densamma år 1896 senast var föremul för Riksdagens handläggning. Frågan bragtes då, såsom i den kungl. propositionen framhålles, inför Riksdagen genom två motioner, åsyftande skrivelser till Kungl. Maj:t, den ena i syfte att inom rikets större städer kyrkostämmas beslutanderätt i ekonomiska ärenden skulle, om sådant af henne beslötes, kunna öfverlåtas åt en särskild institution, kyrkofullmäktige, den andra i syfte att inom sådana städer kyrkostämmas beslutande i ärenden rörande folkskolebudgeten skulle kunna öfverlåtas åt stadsfullmäktige. Ur den förra motionens motivering för-tjänar här att framhållas en erinran som däri gjordes om ett uttalande, som vid 1881 års riksdag fälldes i denna kammare af lagutskottets dåvarande ordförande herr Lagerstråle, i anledning af ett kungl. förslag angående författning om kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg. Den nämnde talaren hade nämligen dels uttalat den åsikten, att »lämpligaste utvägen att ordna dessa förhållanden på en gång varit att föreslå ett så beskaffadt tillägg till gällande kyrkostämmoförordning, hvarigenom i allmänhet medgäfvos, att städer af den omfattning, att flera territoriella församlingar där förefunnes och hvarest dessa vore benägna att öfverlåta åt en särskild institution att handlägga deras ekonomiska angelägenheter, åt kyrkofullmäktige öfverlämna en så beskaffad beslutanderätt», dels därjämte yttrat, att han ville »begagna tillfället hemställa, det regeringen, utan att någon ytterligare fråga därom väcktes, dock med insikt därom att den snart skall komma under behandling, måtte bereda ett tillägg till kyrkostämmoförordningen, som möjliggör för kommande tider att inom denna förordning inrymma sådana författningar som den, hvarom nu är fråga». 1899 års motionär erinrade med anledning af detta uttalande 1881, hurusom den

man, som yttrat detta, som bekant kunde »betecknas såsom varande i främsta rummet ordnaren af de former, i hvilka vårt kommunala lif numera rörde sig, och hans ord vunne därigenom en desto större betydelse».

Lagutskottet vid 1896 års riksdag ställde sig sympatiskt till tanken, att åt särskilda fullmäktige skulle kunna öfverlätas viss del af kyrkostämmas beslutanderätt, om i analogi med hvad om tillsättande af kommunalfullmäktige är fallet, kyrkostämman med mer än hälften af hela röstetalet efter röstvärdet sådant beslöte. Utskottet ansåg sig emellertid icke böra ingå i närmare bedömande af, huruvida och i hvad omfång de till kyrkostämmas handläggning hörande frågor kunna böra öfverlämnas till kyrkofullmäktige eller om särskildt frågor, som rörde folkskolan, lämpligen borde öfverlämnas till stadsfullmäktige eller till särskilda skolfullmäktige. och hemställde därför, att Riksdagen skulle med anledning af motionerna hos Kungl. Maj:t anhålla att, »i sammanhang med den pröfning Kungl. Maj:t läser underkasta den hos Kungl. Maj:t nu hvilande frågan om ordnandet af folkundervisningen i vissa städer, Kungl. Maj:t ville taga i ompröfning, huruvida skäl förefinnes att inom större städer öfverlåta äfven vissa andra af de till kyrkostämmas behandling nu hörande ärenden åt särskilda fullmäktige samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill denna utredning kan gifva anledning».

I denna kammare framkallade emellertid utskottets skrifvelseförslag vid ärendets behandling den 26 mars så till vida betänkligheter, som det befarades, att däri möjligen skulle kunna ligga ett förord äfven åt tanken, att kyrkostämmas beslutanderätt öfver folkskolebudgeten skulle kunna öfverlätas åt stadsfullmäktige. Mot denna tanke gjordes ock under debatten starka principiella erinringar. För att afvärja, att skrifvelseförslaget skulle kunna tydas såsom ett förordnande af ett sådant principiellt afsteg från hittills gällande förhållanden i afseende på vår kommunalförfattning och våra folkskoleärendens förbindelse med den svenska kyrkan, föreslogs ock, att i utskottets motivering skulle insättas ett uttalande af innehåll, att Riksdagen ansåge det väckta förslaget »att åt stadsfullmäktige må kunna öfverlätas beslutanderätt i alla sådana ärenden, som röra folkskolebudgeten, vara af alltför genomgripande natur och kunna leda till alltför stora rubbningar i nuvarande förhållanden för att löra af Riksdagen bifallas», och att i klämmens inledning skulle insättas, att Riksdagen »med afslag å den därom väckta motionen, men i anledning af den om kyrkofullmäktige skulle» etc. Detta ändringsförslag blef också utan votering kammarens beslut. Då emellertid Andra Kammaren afslög det hela, kom någon skrifvelse icke till stånd.

De principiella skäl, som 1896 talade för det beslut, denna kammare fattade, hafva sedan dess icke minskats i giltighet. Den utredning kammaren då begärde har däremot icke ännu kommit till stånd.

men väl en utredning och ett förslag i det syfte, som kammaren för sin del då ej ansåge sig böra biträda. Under sådana förhållanden synes det från alla sidor böra vara önskligt, att för frågans allsidiga bedömande äfven den del af densamma närmare undersökes, som ännu är i saknad af sådan utredning. Denna utredning synes emellertid icke böra begränsas till städerna, då i större befolkningscentra äfven på landsbygden likartade förhållanden kunna tänkas föreligga.

På grund häraf få vi alltså hemställa,

att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition n:o 181 icke kan af Riksdagen bifallas, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående sådan ändring i kyrkostämmoförordningen af den 21 mars 1862, att kyrkostämmas beslutanderätt må, om sådant af henne beslutas, kunna öfverlåtas åt särskilda fullmäktige samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 2 maj 1908.

Sam. Clason.

Lars Berg.

E. L. Petersson.

K. J. Ekman.

P. Sörensson.

I motionens syfte instämma:

Gust. Lewenhaupt.

Carl Klingspor.

C. H. v. Mentzer.

Carl H. Björck.

P. Em. Lithander.

Herman Rogberg.

Alfred Sandwall.

C. A. Sjöcrona.

Bil. A.

Utdrag af yttrande af domkapitlet i Skara den 8 januari 1908.

»Med väsentligt instämmande i hvad Skara stadsförsamlings kyrkostämma anfört samt med hänvisning till 1895 års kommittés å sidan 37

i nu afgifna underdåniga betänkandet anförda skäl mot stadsfullmäktigeinstitutionens lämplighet såsom högsta lokala skolmyndighet, vill domkapitlet i underdånighet bestämdt afstyrka det föreliggande förslaget, och hemställer, att kyrkofullmäktigeinstitutionen i stället införes i de städer, där kyrkostämman icke längre finnes vara lämpligt organ för behandling af skolärenden och i allmänhet kyrkliga angelägenheter. Emedan det nu framlagda förslaget faktiskt innebär ett öfverflyttande af frågor, som röra skolväsendet från kyrkoförsamlingen till den kommunala representationen och såsom sin konsekvens torde komma att medföra folkskoleväsendets väsentliga skiljande från kyrkan icke endast i städer utan äfven på landsbygden, finner domkapitlet det därjämte i högsta måtto betänkligt, att en dylik djupgående förändring, på sätt som kommittéförslaget innebär, i väsentlig mån beredes, utan att denna principfråga, den om folkskolans skilsmässa från kyrkan, klart och tydligt formulerad, förelägges församlingarna till besvarande.»

Bil. B.

Utdrag af yttranden, afgifna i domkapitlet i Västerås den 8 januari 1908.

Undertecknad biskop får för sin del i underdånighet anförda följande:

»1. *En allmän brist i betänkandet* är den nästan totala frånvaron af hvarje utredning angående både de vissa och de sannolika verkningarna af det framlagda förslaget, om det skulle vinna nådig stadfästelse. Det är som om diskussionen om ändamålsenligheten af skolärendenas öfverflyttning till stadsfullmäktige redan vore slutförd, ehuru den knappt kan sägas vara börjad, och som om full enighet utefter hela linjen vore uppnådd, ehuru af dem, som haft att yttra sig i ärendet, endast få kunnat anförda någon grundad mening i följd af det outredda skick, hvori hela frågan befunnit sig. I anledning af denna brist på utredning anser jag mig till en början böra skärskåda förslaget från några principiella synpunkter och först där-

efter yttra mig om dess detaljer. Detta skärskådande måste dock af det skäl, att tiden icke medgifvit ett tillräckligt grundligt studium af förslaget, inskränka sig till de allmännaste förhållanden i hufvudsakligt syfte att visa, hurusom den föreliggande frågan har en så diger innebörd, att en ingående och allsidig utredning måste ägnas den, innan den kan framläggas för svenska folkets representanter i Riksdag och eventuellt kyrkomöte. Riksdagen har också en gång (1896) enligt kommitterades vitsord funnit saken ny och outredd. Ny är den icke längre, men fortfarande ugefär lika litet utredd som 1896.

2. *Djupt ingripande äro de föreslagna åtgärderna*, och det för hela vårt land. Visserligen skulle de närmast afse vissa städer, men de innesluta principer, som innebära en fullständig brytning med vissa sidor i den hittillsvarande samhällsutvecklingen, och det ligger i samhällslifvet en tendens till uniformitet, som ovillkorligen kommer att medföra dessa principers genomförande i hela landet. Det lilla steg, som efter förslaget nu skall tagas, medför andra större steg såsom nödvändiga konsekvenser. Under sådana förhållanden ligger det tydligen makt uppå att pröfva, om det lilla steget är taget i rätt riktning. Att i fortsättningen få riktningen ändrad är ingen lätt sak. Folken löpa gärna linan ut, innan de låta öfvertygga sig, att en inslagen väg bär åt orätt håll.

Hvad som nu bestämmes har alltså stor räckvidd. Det kommer ock att utöfva inflytande i olika riktningar: på förhållandet mellan de enskilda och samhället, hem och skola, stat och kyrka. Det uppväxande släktets uppfostran kan icke undgå att däraf mäktigt påverkas. Håri ligga tillräckliga skäl till gåyrkande af en vida bättre utredning, än den hittills kommit denna betydelsefulla fråga till del.

3. *I afseende på förhållandet mellan de enskilda och samhället* vill jag hufvudsakligen framhålla den betydelse, som det nuvarande sättet för skolärendens behandling haft och har på medborgarnas fostran till förmåga att med sakkunskap och ansvarskänsla deltaga i offentliga angelägenheters behandling och afgörande. De skolärenden, som kyrkostämman har att behandla, äro ett synnerligen lämpligt material för en sådan fostran. För flertalet samhällsmedlemmar hafva de ett aktuellt intresse; de äro lätt tillgängliga för allmänhetens uppfattning. På det hela taget kunna följderna af fattade beslut utan större svårighet öfverskådas och för öfrigt göra sig dessa följder i regel snart kännbara, något som hälsosamt influerar på följande beslut om enahanda angelägenhettr. Är nu detta sant, så böra icke utan mycket tvingande skäl dessa ärenden flyttas öfver från den kommunalt röstberättigade allmänheten till det lilla fåtal, som rymmes i stadsfullmäktigeinstitutionen. Ty uppenbarligen är det af synnerlig vikt, att

ett större antal medborgare fostras till förstånd och intresse för samhällets gemensamma angelägenheter.

Denna vikt föreligger för närvarande i potentierad grad. Det hvilande politiska rösträttsförslaget i förening med det därmed sammankopplade förslaget om en stark reduktion af den kommunala rösträtten kommer, om det stadfästes, att medföra en betydande omhvälfning af en mängd förhållanden inom både stat och kommun och åt de bredare lagren skänka ett större samhällsinflytande. Detta inflytande *kan* blifva lyckligt. *En* förutsättning härför är, att bland de nya maktinnehafvarne utbildas ett icke alltför ringa antal i socialt afseende själfständigt tänkande och handlande personer. Tilltagsna generaler öfver en hop voteringsmaskiner är en verklig samhällsfara. Det är icke blott armén, som blir svag, då underofficers- och korpalskårerna förete väsentliga luckor och bristande duglighet, utan detsamma gäller äfven om samhället.

I följd häraf måste jag yrka, att äfven i städerna kyrkostämmorna så länge som möjligt bibehållas vid sin nuvarande uppgift att handlägga kommunens skolväsenden. Om och när detta skulle befinnas olämpligt, må man taga i öfvervägande, om icke en lyckligare utväg kan finnas för sakens ordnande än ärendenäs öfverflyttning till stadsfullmäktige.

En sådan utväg är redan anvisad genom det i betänkandet relaterade 1895 års kommittéförslag. Detta blef visserligen icke af Riksdagen antaget, men motförslagen hade lika liten framgång. Såvidt det gäller Riksdagen, är det sålunda ett fullkomligt ogrundadt påstående, att det nämnda förslaget skulle hafva mötts af obenägenhet. Ännu mindre motiveradt är yttrandet, att det skulle vara olämpligt, helst de nuvarande kommitterade icke i detta hänseende underkastat det den ringaste undersökning.

Jag vågar därför i underdånighet yrka på återupptagandet af 1895 års förslag om skolfullmäktige att inträda såsom kyrkostämmans representation i de fall, då kyrkostämmorna visat sig vara en för ohandterlig korporation för skolväsendens behandling. Någon omöjlighet att i denna institution få plats för representanter äfven för dissenters i proportion mot dessas antal torde alls icke föreligga och en utvidgning af förenämnda förslag i detta syfte icke på något håll röna motstånd. I detta sammanhang vill jag endast påpeka två gifna vinster af en skolfullmäktigeinstitution inrättande i stället för att öfverflytta skolärendena till stadsfullmäktige. Först och främst skulle vid val till denna institution hänsynen till insikter i och intresse för skolväsendet kunna dominera, något som omöjligen kan blifva fallet vid val af stadsfullmäktige. Och vidare skulle möjlighet öppnas för ett större antal af kommunens medlemmar att få vara med om

handläggningen af allmänna angelägenheter. Det vore alltid någon liten rest kvar af den medborgarskola, som kyrkostämmorna nu utgöra.

4. *Hem och skola* böra stå i ett intimt förhållande till hvarandra. Redan är dock en klyfta skönjbar mellan dessa två härdar för det yngsta Sveriges uppfostran. Denna klyfta skulle ingalunda minskas genom stadsfullmäktiges öfvertagande af skolväsendet. Som det nu är och väl framdeles kommer att förblifva, gifves det i stadsfullmäktige icke rum för mer än en eller ett par af de fäder, hvilkas barn frekventera folkskolorna. Genom den föreslagna anordningen skulle föräldrarna så godt som fullständigt beröfvas hvarje tillfälle till omedelbart inflytande på daningen och beskaffenheten af den anstalt, som spelar en så viktig roll i deras barns lif. Detta skulle kännas så mycket tyngre, som de flesta ibland dem icke hafva något val, utan äro underkastade ett ovillkorligt tvång att sätta sina barn i folkskolan.

Skolfullmäktige vore från hemmens synpunkt ovillkorligen att föredraga framför stadsfullmäktige. Där skulle bättre utrymme kunna beredas åt folkskolebarnens föräldrar och det så mycket hellre, som föräldraintresset för skolan vid de ifrågasvarande valen måste kräfva en hufvudsaklig hänsyn.

5. *För svenska kyrkans ställning i det hela och särskildt för kyrkans och statens inbördes förhållande skulle förverkligandet af det framlagda förslaget blifva af ödesdiger betydelse.* I vårt land är kyrkans folkuppfostrande uppgift lika gammal som kyrkan själf. Att tränga henne tillbaka från denna uppgift innebär alltså en brytning af månghundraårig häfd. Sådant bör naturligtvis icke ske utan talande grunder. Och den omständigheten, att den svenska folkskolan, trots de svårigheter, som befolkningens gleshet och i viss mån äfven armod lagt i hennes väg, likväl i utveckling hållit jämna steg med, ja, i åtskilliga afseenden gått före folkskolorna i andra kulturländer, borde ingifva våra samhällsförbättrare en smula beränsksamhet, då de föreslå en sådan åtgärd. Åtminstone borde ett dylikt förslag hafva föregåtts af en grundligare utredning.

Upprättandet, där så behöfves, af en skolfullmäktigeinstitution på sätt ifrågasatts skulle göra en dylik brytning öfverflödigt, och däri ligger åter en förmån af denna anordning.

För skolväsendets bästa måste jag yrka på bibehållandet af det hittillsvarande sambandet mellan kyrka och skola. Skall det brytas, måste omsorgsfullt tillses, att denna brytning icke på minsta sätt inskränker kyrkans rätt och plikt att hålla hand öfver kristendomsundervisningen och den religiöst sedliga fostran. Här har kyrkan ett viktigt liffsintresse, som icke

kan kränkas utan genom en våldshandling, som skulle innebära religionsförtryck.

Anordnandet af skolfullmäktige skulle medföra den ytterligare för-
månen, att intet angrepp på detta kyrkans lifsintresse behöfde ifrågakomma.

Visserligen är det ingen omöjlighet att, äfven med öfverlämnande åt stadsfullmäktige af de skolärenden, som hafva öfvervägande borgerlig karaktär, skydda kyrkans andel i skoluppfostran, men öfver kommitterades förslag hvilat i detta afseende åtminstone en stor oklarhet. I förslaget till lag förklaras sålunda, att skolstyrelsen med afseende på handhafvandet af densamma tillhörande ärenden intager till stadsfullmäktige enahanda ställning som andra af fullmäktige utsedde förvaltande verk och styrelser.

Enligt denna bestämmelse skall den sålunda utgöra en rent borgerlig institution, hvilken, ehuru till hälften utsedd af kyrkostämman, dock är fullkomligt lösgjord från denna. Då härmed ställes i samband ingressen till lagen, så skulle, om förslaget antoges, hvarje lagbestämmelse om skolstyrelsens subordination under kyrkliga myndigheter saknas. Från förslagens synpunkt skulle alltså städernas skolväsen helt och hållet emanciperas från kyrkan. Häremot strider visserligen åtskilligt i förslaget till skolstadga, men då dennas bestämmelser när som helst kunna ändras, så skulle kyrkan för städernas vidkommande stå utan hvarje lagligt skydd med hänsyn till sin religiöst-sedliga uppfostringsverksamhet.

Det erfordras alltså endast, att skolstadgan ändras till öfverensstämmelse med lagförslagens anda, som tydligen går i riktning mot folkskolans fullkomliga sekularisering, för att kyrkan skulle finna sig skild från en af sina naturligaste och angelägnaste uppgifter. På samma gång detta skedde, blefve frågan om kyrkans skilsmässa från staten akut. Ty mycket kan kyrkan tåla, men hon förmår lika litet som någon annan verklig moder uthärda att se sig beröfvad möjligheten att utöfva sina mest närliggande fostringsplikter.

I följd häraf finner jag mig böra i underdånighet yrka, att, om det på allvar varder ifrågasatt att öfverflytta skolärendena till stadsfullmäktige, det först genom en sakkunnig undersökning utrönes, huru under den inträdande nya situationen kyrkan obehindradt må kunna fullgöra sina funktioner med hänsyn till skolans religiöst-sedliga uppfostringsverksamhet, på det att icke hennes lifsintressen må behöfva kränkas vid öfverflyttningsens verkställande. Det torde väl få betraktas som en axiomatisk sanning, att det ländet vårt folk till men, om en så betydande lifsmakt som statskyrkan kringskäres och hindras i utöfvandet af det verk, som blifvit henne ålagdt. Skall en statskyrka finnas, så bör hon existera under villkor, som

medgifva henne att göra fullt gagn; anses hon öfverflödig eller kanske skadlig, så må hon utan vidare sättas på indragningsstat. Den sämsta kyrkopolitiken är utan tvifvel att genom successiva inskränkningar så småningom uttömma kyrkans kraft. Det är redan ekonomiskt sedt ett förödande slöseri med personer och medel.»

Undertecknad, Fåhræus, får såsom sitt yttrande anföra följande:

»Den nuvarande anordningen med kyrkostämman såsom direkt beslutande i ett flertal af folkskolans angelägenheter synes särskildt i större stadssamhällen af flere skäl, som äfven kommitterade upptagit, vara mindre lämplig. Å andra sidan förefaller den åtgärd, som kommittén förordar, eller att öfverflytta den väsentliga delen af kyrkostämmans hittillsvarande befogenhet i dessa frågor till stadsfullmäktige, icke sakna sina betänkligheter. Stadsfullmäktige i större städer äro eller blifva alltmer upptagna af en sådan mångfald viktiga och olikartade frågor, att det är fara värdt, att de äfven med bästa vilja icke skola förmå att åt folkskolans kräfvande ärenden skänka den ingående uppmärksamhet och den grundliga pröfning, som här nödvändigt kräfvades för skolans sunda och allsidiga utveckling. Icke heller kan man förutsätta, att vid val af stadens fullmäktige större hänsyn i allmänhet kan tagas till intresse för skolväsendet och sakkunskap i därmed sammanhängande frågor. Då härtill kommer, att ett större antal medborgares mer aktiva deltagande i de kommunala angelägenheterna måste framstå såsom ett önskemål för samhällets väl, uppstår lätt tanken på en särskild, med stadsfullmäktige jämnställd, representation, som skulle handhafva de större städernas folkskoleärenden. Och den historiska grund, på hvilken den svenska folkskolan uppvuxit och nått sin blomstring, ej mindre än den principiella åtskillnad, som 1862 års författningar med allt skäl genomfört mellan de kommunala korporationerna i allmänhet och de kyrkliga, hvilka senare alltjämt handhaft folkskolans angelägenheter, angifver tydligen, att, då dessa angelägenheter ej synas lämpligen kunna eller böra vårdas af kyrkostämman själf, de böra omhändertagas af en af denna kyrkostämman vald delegation.

För min del vill jag alltså ansluta mig till den tanke, som uttalats af den föregående kommitté, som den 6 december 1895 afgaf sitt betänkande angående folkundervisningen i vissa städer, en tanke som äfven till en del upptagits af flera domkapitel, och yrkar sålunda, att den befogenhet, som i nu förevarande kommittébetänkande inrymmes åt stadsfullmäktige, må i de fall, vederbörande kyrkostämmor sådant besluta, uppdragas åt ett visst antal af kyrkostämman valda *skolfullmäktige*, som i sin ordning skulle utse skolrådet, hvars uppgift fortfarande skulle vara den närmaste tillsynen

öfver stadsförsamlingens skolor. Bland skolfullmäktige borde stadens kyrkoherdar vara själfskrifna; dock kunde i det fall, att de utgjorde flera än tre, dessa sins emellan välja tre representanter. At skolfullmäktige borde lämpligen rättigheten att utse ordinarie lärare och lärarinnor vid skolorna förbehållas.

Till detta principiella uttalande anser jag obehöfligt att foga några detaljanmärkningar med afseende på kommittéförlaget, ehuru anledningar till sådana i annat fall förvisso icke saknats.»

Bil. C.

Utdrag af yttrande af domkapitlet i Växjö den 27 december 1907:

»Alldenstund nu kungl. förordningen om kommunalstyrelse i stad medgifver den borgerliga stadskommunens allmänna representation, 'den allmänna rådstugan', att öfverlåta sin beslutanderätt åt valda fullmäktige, under det att kyrkostämmoförordningen icke känner till någon sådan fullmäktiginstitution, hafva kommitterade (i likhet med vissa petitionärer) funnit sig kunna anvisa ett mycket enkelt sätt att aflägsna antydda, med kyrkostämmans handhafvande af skolväsendet förenade olägenheter, nämligen genom att rätt och slätt öfverflytta kyrkostämmans befogenhet i detta afseende till den borgerliga kommunens representation eller stadsfullmäktige.

Då ett omdöme skall fällas öfver det föreliggande förslaget, är således i första rummet att taga i betraktande, att förslaget innebär ett principiellt afsteg från den grundsats, hvarpå vår nuvarande kommunalförvaltning enligt 1862 års författningar hvilar, nämligen dess fördelning i en kyrkligt-kulturell och en borgerlig förvaltningsgren, hvardera med sina särskilda organ, subordinerande under sina lagstadgade öfverordnade myndigheter.

Det förekommer egendomligt, att kommitterade själfva icke tyckas hafva vidare reflekterat öfver denna af dem föreslagna principiella brytning med gällande förvaltningsordning. Antagligen har man låtit sig missledas af exemplen från Stockholm och Göteborg, där skolväsendet handhafves på ett sätt likartadt med det af kommitterade föreslagna. Men det är att observera, att den allmänna kyrkostämmoförordningens föreskrifter i afseende på skolväsendets förvaltning aldrig tillämpats i nämnda storstäder, där redan före de nya kommunallagarnes stiftande särskilda stadgar gällde i detta afseende och folkskoleväsendet redan då handhades, på sätt i hufvudsakliga delar ännu sker, af särskilda folkskole(öfver)styrelser. I Stockholm har dessutom kyrkostyrelsen (statskonsistoriet) icke någon befattning med folkskoleväsendet, och i Göteborg har allt hittills tillämpats

en högst ofullständig stadga för skolväsendets förvaltning, hvilken lika litet som Stockholmsstadgan kan tjäna som mönster för skolförvaltningens ordnande i andra städer.

Om man emellertid nu enligt kommitterades förslag skulle börja öfverflytta skolväsendet från kyrkostämman till stadsfullmäktige i alla städer, där man kommit till erfarenhet om kyrkostämmans olämplighet för sina nuvarande åligganden, så innebär detta naturligen uppslaget till skolväsendets allmänna öfverflyttning till den borgerliga kommunalförvaltningen både i stad och på landsbygd, ty i själfva verket förefinnes samma anledning till en sådan öfverflyttning allestädes, äfven om den icke öfverallt i lika måtto kommit till synes, den anledningen nämligen, som ligger i kyrkostämmans oberäknelighet och brist på kompetens för sina åligganden och kyrkostämmoförordningens brist på föreskrifter om rätt för den kyrkliga primärförsamlingen att öfverlåta sin beslutanderätt åt valda fullmäktige. Ja, den yttersta konsekvensen af den på anförda grund föreslagna åtgärden är uppenbarligen helt enkelt kyrkostämmans fullständiga afskaffande, ty de skäl, som tala för dess befrielse från skolväsendets förvaltning, gälla likaväl för de kyrkliga ärendenas öfverlämnande till en mera sakkunnig och till sin sammansättning mera konstant korporation.

Då inga skäl hittills framkommit för en så vidtgående omdaning af hela vår kyrkligt-kommunala förvaltning, kan domkapitlet icke underlåta att i underdånighet uttala de allvarligaste betänkligheter emot att slå in på den föreslagna vägen för afhjälpande af antydda brister i vår kyrkostämmoförordning. Domkapitlet anser fast hellre, att alla skäl tala för att ju förr dess hellre i denna förordning vidtaga sådana ändringar, att åt den kyrkliga församlingen medgifves samma rätt, som enligt kungl. förordningarna om kommunalstyrelse i stad och på landet tillkommer den borgerliga kommunen, nämligen att åt fullmäktige öfverlåta att handlägga samtliga de till stämmans behandling hörande ärenden.

Möjligen invändes härvid, att en viss mot det nuvarande systemet anmärkt praktisk olägenhet ändock komme att kvarstå, nämligen den, att tvenne kommunala representationer skulle fortfarande komma att oberoende af hvarandra handhafva kommunens ekonomi. Det måste medgifvas, att denna olägenhet vidlåder hela den genom 1862 års kommunalförfattningar upprättade tudelningen af den kommunala förvaltningen; men utvägar torde icke saknas att utan hela systemets omstörtande reducera dessa olägenheter till ett minimum, t. ex. genom stadgad skyldighet för kyrko- och skolråd att i frågor, som beröra kommunens ekonomiska ställning, kommunicera med drätselkammare eller kommunalnämnd.

Äfven om man bortser från ofvan anförda principiella betänkligheter

mot det framlagda kommittéförslaget, kan detsamma enligt domkapitlets förmenande icke anses tillfredsställande. Kommitterade hafva tydligen icke gjort sig fullt förtroliga med konsekvenserna af förslaget att låta stadsfullmäktige öfvertaga kyrkostämmans funktioner. Man skjuter helt enkelt in stadsfullmäktige på kyrkostämmans plats i kedjan af kyrkliga förvaltningsmyndigheter, men förbiser, att stadsfullmäktige enligt gällande författningar icke hafva någon kommunikation med de kyrkliga myndigheterna. Detsamma gäller ock om den föreslagna skolstyrelsen, därest pastor, såsom föreslagits, icke skall vara dess själfskrifne ordförande. Icke desto mindre har man i den föreslagna skolstadgan bibehållit de bestämmelser i den allmänna folkskolestadgan, som handla om biskops och domkapitels uppsikt öfver anstalterna för folkskoleväsendet samt dess utveckling till uppfyllande af sin föreskrifna bestämmelse, men ingen utväg har beredts dem att kommunicera med stadsfullmäktige, som skulle innehafva beslutanderätten i afseende på »anstalterna för folkskoleväsendet». Ett domkapitel lär icke ens kunna ålägga en stadsfullmäktigeordförande att inför fullmäktige föredraga något visst skolärende, långt mindre ålägga dessa att draga försorg om skolväsendets förbättring på visst angifvet sätt. Och är någon missnöjd med stadsfullmäktiges sätt att fullgöra sina åligganden i afseende på folkskoleväsendet, så kunna besvär öfver deras beslut icke anföras hos domkapitlen, utan måste anföras hos Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, hvilka däremot — då ingen allmän uppsiktsrätt i afseende på folkskoleväsendet tillkommer dem — näppeligen äro befogade att pröfva anförda besvär ur annan synpunkt än de öfverklagade beslutens formella giltighet. Icke heller lära underdåniga besvär öfver Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes utslag i mål angående stadsfullmäktigebeslut enligt gällande ordning kunna anföras och pröfvas i ecklesiastikdepartementet, dit skolärenden dock enligt sin natur höra.

Alla dessa formella svårigheter, hvartill den föreslagna ordningen för skolväsendets förvaltning i vissa städer måste leda, utgöra endast en illustration till hvad som ofvan anförts om den principiella strid, hvari förslaget står med vår hittills gällande kyrkligt kommunala förvaltningsordning. Domkapitlet anser sig under sådana förhållanden icke behöfva inlåta sig på en detaljgranskning af de framlagda författningsförslagen, hvilkas godkännande domkapitlet måste i underdånighet på nu anförda skäl på det bestämdaste afstyrka.

Bil. D.

Utdrag af protokoll, hållet vid kyrkostämma med Lidköpings församling den 10 december 1907:

»Detta förslag står sålunda i principiell motsats mot den uppfattning och sträfvan, som vill tillförsäkra så många som möjligt rättighet att direkt deltaga i vården om det allmänna. Nu lär det vara obestridligt, att inga allmänna angelägenheter äro mera af natur att tilldraga sig den stora allmänhetens intresse än folkskolans, liksom ock att de intresserade här hafva lättare tillfälle att skaffa sig kompetens för deras rätta bedömande. Och likväl skulle just på detta område en inskränkning, som väl kan kallas ytterst reaktionär, göras i fråga om allmänhetens rätt till deltagande, en rätt, som hvad föräldrar och målsmän till barnen i skolan beträffar, är af den mest personliga art. Hvad detta skall komma att inverka på det allmänna intresset för skolan, kan man lätt tänka sig.

Anledningen till den föreslagna förändringen uppgifves vara, att kyrkostämman, till följd af sin växlande och tillfälliga sammansättning, ej kan anses lämna tillräcklig trygghet för, att de ärenden, som där behandlas, föras till en lycklig lösning. Förnekas må ej, att denna farhåga har ett visst skäl för sig beträffande städer med större folkmängd. Men i städer med den omfattning som vår behöfver sådant ej befaras. Väl är det icke ovanligt, att kyrkostämmorna äro högst fåtaligt besökta, när de löpande skolärenden, som inför dem dragas, komma till behandling, ehuru dock äfven härvid en större eller mindre stantrupp af intresserade plägar regelbundet finna sig. Men är något af synnerlig vikt för samhället och skolan före och ett nytt steg tages till skolväsendets utveckling, då lär stämmans sammansättning hvarken blifva så ensidig eller fåtalig, att frågans behandling däraf skulle lida.

I detta sammanhang torde vara lämpligt att anföra, hvad en för samma ändamål af Kungl. Maj:t förut (1895) tillsatt kommitté yttrar om kyrkostämmans rätt att sköta sina åligganden på ifrågavarande område:

»Att göra stadsfullmäktige till högsta lokala skolmyndighet vore för öfrigt i bestämd motsats till den princip, som hittills varit gällande i vårt land, och något sakligt skäl att frångå denna princip föreläge så mycket

mindre, som folkskoleväsendet under den kyrkliga kommunens omvårdnad om dess angelägenheter nått den utveckling och höga ståndpunkt, som detsamma hos oss intager.»

Vid all lagstiftning plägar såsom regel gälla, att i bestående lagar inga andra ändringar vidtagas än sådana, som pröfvas »högst nödiga» och »nyttiga». Att den nu föreslagna icke är nödig, än mindre högst nödig, har i det föregående visats. Men ej mindre tvifvelaktig torde nyttan af densamma blifva. Till stöd för detta påstående tillåter sig stämman åberopa, hvad sistnämnda kommitterade hafva att säga om stadsfullmäktiges lämplighet såsom representant för folkskoleväsendet: »Stadsfullmäktige väljas ej med särskild hänsyn till undervisningsfrågor, och då stadsfullmäktige i främsta rummet äro upptagna af en stor mängd borgerliga ärenden, som höra till deras handläggning, skulle skolans angelägenheter lätt kunna blifva tillbakasatta. Det vore ej heller lämpligt att åt stadsfullmäktige öfverlåta skolbudgeten och åt en särskild skolestyrelse uppdraga de egentliga skolfrågorna, ty de ekonomiska och pedagogiska frågorna böra ej skiljas från hvarandra af det skäl, att de ofta äro af hvarandra beroende och därför helst böra behandlas i ett sammanhang och sålunda handläggas af samma myndighet. Slutligen vore det obefogadt att på stadsfullmäktige öfverlåta handhavandet af folkskolans angelägenheter af det skäl, att valrätt och valbarhet till stadsfullmäktige tillkomma jämväl främmande religionsbekännare och dem, som anmält sig till utträde ur svenska kyrkan, hvilka icke äga rösträtt å kyrkostämman.»

Ingen lär vilja påstå, att detta uttalande innebär ett klander mot stadsfullmäktige. Därmed är i stället uttalad den riktiga sanningen, att ingen kan inom sitt verksamhetsområde fanna allt, utan måste begränsa detsamma, om han skall kunna med kraft drifva sin verksamhet. Förslaget har heller icke förbisett detta. Men begränsningen sker på så sätt, att de flesta frågor, som skulle undandragas kyrkostämmas behandling, öfverlämnas icke åt stadsfullmäktige, utan åt en skolstyrelse, som därigenom får en maktställning, som lätt skulle kunna missbrukas. Det blir icke med denna styrelse som med dess föregångare skolrådet, att den är blott en rådgifvande och förvaltande myndighet, utan i mångt och mycket själfständigt beslutande. Så i fråga om allt hvad som hör till den organisatoriska förvaltningen af skolväsendet, hvartill hänföres äfven det att utan församlingens eller stadsfullmäktiges hörande tillsätta skolans lärare. At stadsfullmäktige förbehålles endast rätten att i sista hand pröfva och besluta öfver den af skolstyrelsen uppgjorda skolbudgeten. Den stora allmänheten får intet att direkt med skolan skaffa.

Allmänhetens intresse på detta viktiga område skall uteslutande till-

godoses därmed, att den vid kyrkostämman får tillsätta halfva antalet af ledamöterna inom styrelsen. Den andra hälften utses af stadsfullmäktige. Då sedan styrelsens förvaltning, för så vidt den är underställd granskning, skall af stadsfullmäktige allena granskas, så inses lätt, att tyngdpunkten vid styrelsebeslutens fattande kommer att hvila hos det af stadsfullmäktige tillsatta halfva ledamotsantalet, hvilket därvid utan tvifvel delvis tages ur stadsfullmäktiges egen krets och sålunda blir i tillfälle att äfven inför stadsfullmäktige förfäkta sin mening.

Måste sålunda genom denna förändring den kyrkliga kommunen blifva ställd åt sidan i fråga om inflytande på skolväsendet, och det på ett sätt, som så att säga anteciperar den af många åtrådade skilsmässan mellan kyrka och stat, respektive kommuner, så tages steget i den riktningen än vidare ut, därigenom att pastors själfskrifvenhet såsom ordförande i skolstyrelsen också skulle upphöra. Detta gäller pastor i stad, medan landsbygdens pastor skulle stå kvar i denna rättighet. Man har härmed, på grunder, som, såvidt de innehållas i kommitterades motivering, äro ytterst sväfvande och svaga, vidtagit en åtgärd, som beröfvar skolan stödet af en ledning, ställd under ämbetsmannaansvar och inom styrelsen lämnar spelrum för slitningar, som kunna blifva ödesdigra nog, för att nu icke tala om att pastor torde i regel vara den, som både till följd af sin utbildning och verksamhet i öfrigt säkrast kan bedöma och mest måste intressera sig för, att skolan fyller sin uppgift att vara det växande släktets fostrarinna till gudsfruktan och sedlighet.

På de orter och så länge den kyrkliga och den borgerliga kommunen i stort sedt sammanfalla och allt i det hela besjålas af samma anda, hafva måhända här ofvan framställda anmärkningar och uttalade farhågor mindre att betyda. Men vid lagstiftning bör hänsyn tagas till framtiden och hurudan ställningen i dessa hänseenden kan hädanefter väntas blifva. Och i hvilken riktning utvecklingen på ifrågavarande område kommer att gå, lär ej vara svårt att se.»

---

*Bil. E.***Utdrag af yttrande, afgifvet af Lunds stadsförsamling vid kyrkostämman den 10 december 1907:**

Den i betänkandet förordade öfverflyttningen af ärenden rörande folkskoleundervisningen och dithörande anstalter jämte församlingsbibliotek samt uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn från kyrkostämman till stadsfullmäktige vill församlingen bestämdt afstyrka. Den skulle innebära ett principiellt afsteg från det system för vår kommunalförvaltning, som till dess fromma infördes år 1862 och som kännetecknades af en uppdelning af kommunens angelägenheter i de borgerliga, som hänfördes till kommunalstämma eller stadsfullmäktige, och de kulturella, som lades under kyrkostämman. Församlingen kan icke finna, att förhållandena på något sätt motiverat en sådan åtgärd. Det kan icke förnekas, att folkskoleväsendet under hägn af det 1862 införda systemet erhållit en rik och kraftig utveckling, något, som till fullo bevisar, att kyrkostämmorna icke, såsom man stundom velat låta påskina, varit odugliga vårdare af detsamma. Att på dessa stämmor möjlighet stått öppen för medlemmar af kommunerna att själfva deltaga i den kommunala själfstyrelsen och uttala sina önskemål, är intet fel, utan har fastmer mången gång visat sig vara till gagn. På andra sidan kan det ej påstås, att stadsfullmäktige befunnits vara någon ofelbar institution, utan tvärtom ha, som bekant, flerstädes från deras sida missgrepp förekommit, som i hög grad betungat kommunerna. Valen till stadsfullmäktige bestämmas för öfrigt i regeln af helt andra intressen än sådana, som närmast afse kommunernas kulturella lif, liksom rösträtt äfven därvid tillkommer personer, som stå alldeles utom vissa grenar af detsamma. Framdeles torde jämväl politiska hänsyn i hög grad komma att inverka på stadsfullmäktigevalen. I fråga om stadsfullmäktiges olämplighet att öfverta hithörande frågor vill församlingen för öfrigt hänvisa till särskilda kommitterades den 6 december 1895 afgifna betänkande med förslag dels till stadgar angående folkundervisningen i vissa städer, dels ock förslag till förordning angående skolfullmäktige och skolstyrelse i vissa städer.

Det är vidare en känd erfarenhet, att den kommunalförvaltning, som representeras af stadsfullmäktige, för närvarande på många håll finner sitt arbete i hög grad besväradt af svårigheter att inom sig finna tillräckligt med personliga krafter för de olika göromålen. Under sådana förhållanden måste det vara synnerligen olämpligt att belasta stadsfullmäktiges arbetsbörda med ytterligare en mycket omfattande grupp af ärenden. Ur en sund arbetsfördelnings synpunkt är det tvärtom just då mer än någonsin behöfligt att behålla den redan 1862 verkställda uppdelningen af de kommunala ärendena. Det öfverensstämmer också fullkomligt med en sund kommunalpolitik att söka genom en sådan arbetsfördelning draga in så många som möjligt till aktiv medverkan i den kommunala själfstyrelsen.

Det måste slutligen också betonas, att den föreslagna öfverflyttningen äfven därutinnan är olämplig, att den skulle omfatta endast en del af församlingens kulturella frågor, medan åter andra delar fortfarande skulle behandlas som hittills. Just de senare åren hafva emellertid visat, att på dessa områden nya frågor alltjämt växa fram; här kan exempelvis erinras om de nya författningarna angående församlingsbibliotek, angående vanartade och i sedligt afseende försummade barns uppfostran etc. Nya sådana spörsmål kunna alltjämt väntas uppkomma. Det är tydligt, att en församling omöjligt kan beröfvas sin rätt (och plikt) att omhändertaga frågor om åtgärder till förbättring af de sedliga förhållandena inom densamma eller till motverkande af sådant, som leder till motsatsen; en öfverflyttning till stadsfullmäktige, såsom nu förordats, af vissa dithörande spörsmål skulle alltså leda till en splittring på området, hvilken tvifvelsutan blefve skadlig. Området är i sig själf af den stora vikt, att det fullt ut kräfver sin särskilda och helgjutna förvaltning.

Församlingen får på dessa grunder alltså bestämdt afstyrka den föreslagna öfverflyttningen.

Församlingen anser sig emellertid därjämte böra påpeka, att, äfven om en sådan ändring skulle genomföras, det föreliggande förslaget ingalunda kan anses tillfredsställande.

Med hänsyn till föräldrainsättets rätt och dess betydelse för folkskolans utveckling borde dock äfven i sådant fall kyrkostämman helst bibehållas vid sin nuvarande rätt att välja skolstyrelse. För vinnande af behöflig samverkan mellan stadsfullmäktige och den af kyrkostämman utsedda skolstyrelsen kunde därvid bestämmas, att ett visst antal af skolstyrelsen borde utses inom stadsfullmäktige. För den händelse att skolstyrelsen utgjordes af tio eller därunder, torde antalet af de af kyrkostämman inom stadsfullmäktige valda kunna begränsas till *en*, och om skolstyrelsens medlemsantal öfverstiger tio, till två. At den sålunda valda

skolstyrelsen borde jämväl — hvad det föreliggande förslaget synes förut-sätta, men ej tydligt utsäger — anförtros vården af församlingsbibliotek. Likaledes borde den omhändertaga ej blott barnavårdsärenden, utan äfven andra anordningar till främjande af ungdomens sedliga fostran. Det synes emellertid starkt kunna ifrågasättas, om ej den sålunda organiserade skolstyrelsen i sådant fall borde utvidgas till en församlingsfullmäktiginstitu-tion för behandling af äfven andra ärenden, som röra församlingens kul-turella utveckling i olika riktningar. Dithörande frågor, hvilka alltjämt växa i vikt, äro redan nu af den betydelse, att de mer än väl motivera en för deras vård särskildt utsedd institution. Då emellertid någon allsidig utredning häröfver, ehuru vid olika tillfällen ifrågasatt, ännu ej föreligger, kan församlingen gifvetvis icke för närvarande närmare ingå på denna sida af saken.»
